

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Earl Viking*
 Häraden: *Uppvidinge ö Konungälv* Adress: *Furåkra, "Kråksmåla"*
 Socken: *mar: Alghult ö Kråksmåla* Berättat av: *Mariana Eklandsdatter, m. f.*
 Uppteckningsår: *1940* Född år *1800* i *Alghultsnackan*

Uppteckningen Berör "Ristkast"
Och vad som berättas därom.

se H. 6. 8. !

Vol: 1.

Sidor: 1-21.

Tillika 7 Blad teckningar.

1.)

ACC. N:R. M. 6935 : 1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J. k. "Riskast" troddes av fäderna hava mycket gamla traditioner hos oss. Riskasten upmärkte den plats där en person blivit mördad eller lyftit våda död på ett eller annat sätt. Ett riskast består, som namnet anfyder en sammankastad hög av risgrenar obs! Men även en och annan kullersten. Set var seden i icke mer än för 50. år sedan, att vem som hos oss gick förbi ett riskast skulle där på kasta en risgren eller en sten. Men i nutid har man slutat opp därmed och riskasten få mullna bort och bli till intet. Varför dessa riskast? Först för att, som ovan anfytt, visa var en människa genom mord eller våda lyftit döden. För det andra för att den döde ej måtte "gå igen." Obs! Set råd-

de i den gamla folktron den föreställ-
ningen, att en Rälunda amkammen ej
fick gripa utan besökte platsen
där han drabbats av döden. Set om
den dödes "Värd" som spökade och sökte
nä platsen där han mördats för att om-
der träffa mördaren och hämnas på
honom sin död. Var det någon, som
drabbats av vådadöd, så sökte han
uppenbara för de levande hur han
amkammit. Setades att den "ginga
Gast": och gästas vora farliga att söka
utför, ty man blev "Gastakramad." Man
fick "blå märken på kroppen och blädd-
ror på läpparna och fryningar och
kräkas väldigt." Set lätades genom att
"Bränna krut under den den sjukas
näsa eller stöpa bly över hans huvud."

3.)
"Stöpa bly" gick så till, att man hällde smått bly i en skål vatten, som hölls över den kramades huvud, och sen skulle han dricka av vattnet. Obs! Set fanns "Kloka", som av blyet i skålen kunde se vilken Sädning, som "gick gäst", berättade min morfar. Även att äta Bröd, Vittlök och likt svavelbade "Gastakramning", sade dam gamle. "Riskasket" traddes bidraga till att den døde "höll sig kvar i jorden." — Våra orters äldsta riskas heter "Brudasket" och en käll med ett inhugget kors invid kasket heter "Brudkäll." Setta emellan en brud där ljutit dæden. Hellen går tvärs över vägen. Obs! När man från från min födelsebygd Kroksbult i Rönnebo skockar färdas den $1\frac{1}{2}$ mil

4.)

ACC. NR. M. 6935 : 4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Långa s.k. "Gamla körkewägen" och har
blott $\frac{1}{4}$ mil fram till kyrkan; då finner
vi 3. torplägenheter under namnet "Flis-
san". Sitta på gården Suleborpsågor och
vid "Flisan" ligger "Brudakast & Brudakast".
Lägen; ej blott av mormor; utan flera
gamla, hänsanna fäder lyder så. Yms-
let av 1600-talet fanns i Krokshult en
ovanligt vacker Brandflicka, som hette
Stina. Hon tänkte gifta sig med en duk-
tig bondsman liksom från Krokshult;
ty man gifte sig gärna inom sin egen
bygd och sin egen socken, ty "utsocknes
& beblänna nej med utböringar" ville man
ogärna. - Norr om Krokshult ligger en gård
 $\frac{1}{2}$ hemmantal, som heter Bölna gård, och
där, som där först började alla hette
"Bölnarna". Varför detta binamn är okänt.

5.)

ACC. N.R. M. 6935:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En av dessa "Bölar" hade friat till be-
mälda, vackra flicka, men fått "korgas".
Sårför tänkte bruden på att fara föreläp
för henne och hennes blivande man.
denna tanke visade sig vara fullt be-
rättigad. Obs! Substantivet "Böl" betyder
i våra orter bjur, som tjänstgjort i s.
år (= varit kanyttig) och sedan blivit kas-
kererad. Alltså 5 års gammal kaskereras
bjur; ty bjuren bör vara minst 2 år innan
han anses avelsduglig. — På bröllops-
dagen hade den försmädd "Bölen"
jämte 3 andra drängar, som han givit
mat, fylle och pengar gått och lagt sig
i försät i den dåvarande fjocka sk-
gen vid "Järså". Obs! Nu var sedan vid
de värendeska bondbrölloren att brud-
paret på väg till kyrkan seda mitt

6)
i "Sassen". Först gunga Spelmän, sen där
näst brudens släkt jämte "brudpiltars
Brudpigor." Så Brudparet. Sen Brudgum-
mens släkt med sina "brudsvenner" men
på hemfärden, när Kontrahenterna bli-
vit i äktenskap sammanvigda, då re-
de dam tillhoppa; dock Brudfolket mel-
lerst. Thunna på väg till kyrkan till
bemälda hälle (se teckning n:o 1!) Så smatt
ett skott. Kulan ven fäth förbi Brudgum-
mens huvud, men han vart osärad.
Och! Men av skottet blev Brudens häst
skrämd, "Itegrade sig och kastade bruden
ur Brudsadeln." (Kvinnan red alltid på häst-
ryggen.) Bruden slog huvudet så hårt
i hällen att han strax dog. Sen x märkta hällen
och ritkastet vid furan, se teckning n:o 1!
"Bölen" fick köpa sig fri med en stor "hölv-
skatt" (silverskatt) hos Brudens föräldrar. Slut.

Vårt yngsta Riskast dafaras sig sen i Feb-
ruari månad 1908. Set är beläget vid Gam-
la Kalmar-eksjö-Landsvägen å ägrunda
till Heinshults gods i Kräksmåla socken
på d. r. k. "Heinshults Mon". Sär blev en bon-
de Emil Fraksson från Kräkshult i hjäl-
slagen en natt av bräderna Bräderna
Carl och Frans Nilsson från Kragtorpet
under Heinshults gods. Obs. (Kräkshult
min födelseby i Käkshults socken.) Fraksson
hade varit i den intill benämnda gods
gränsande byn Kräkmåla. Sär hade
han lävat en "Hästvandring till stift-
kräkverk." Han hade ej kunnit pröfva
all sin gräda; ty Fraksson ägde i den
till Kräkshult gränsande byn Kragtorp
1/4 mantal tillika, så han varit p. k. "Hör-
bonde." Set hade ropits hos Karlsson i

8.)
Brölemåla. Sif hade bemälda bröder kam-
mit på kvällen något "Lupna". Så blevo sam-
bjudna på mera brännvin av Kallsten.
Det blev gräf Emellan Graksten och de 2.
Nilstänerna, som gick och lade sig i för-
sät på Hönshultsman. Där skedde mot-
det. Den ginga sam hem och låta Grak-
sten ligga död på landsvägen. Fram-
på morgonen i gryningen kom kyr-
kovärden Torander från Thorsult,
Bräkneåla socken, körande vägen
fram. Så kom han till mötes en stor
svart hund. Tungan häng ut ur mun-
nen på honom och ägaren lyste som
glöd. Skrat fick han se döda Graksten
ligga på vägen. Bröderna blevo hekla-
de innan middagen och dömdes till
flera års fängelse. Senna och flera

9.)

Sm.
uppskrifter
i hushålls boken

ACC. N.R. M. 6935:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

olyckor hade för 3/4 år i förväg blivit sag-
da Traktsan av Bakstugosittaren "Kla-
ka gubben, Pelle Rättare" i Brokshult.
Traktsans fader F.d. Lantbr: Trak Jansson d.ä.
lämnade hugga en kallasal och (Sot äldre-
ga vårdprädet) hemma på mansgården
i Brokshult. "Pelle Rättare" varnade dam
och sade, "Hugger I dej stora axla, så ställer
i dän på er, & I gör efterkammanden till
villa på gården. Männerna skrattade och
sade, "Sot här ska vi sköta om. Gå ni in
till Emmelia i köket, så vi får en lit mat
& litet mjölk i Er Botta med er hem." Pet-
ter gick, men mumlade i skägget, "Ac-
kert göra marra på gammalt folk".
Obs! När dam hugga och skadade Trak
Jansson sig i venstra handens ringfinger
fick Bladförgiftning och 14. Sår därefter

part han död. 3/4 år därefter blev Grakssons
mördad. Gården Krokstorps blev såld på
auktion. Gården i Krokshult inköptes
av de 3 övriga bänderna, och lades till
deras ägor och alla husen swas så den
gården blev "Lousvill". "Pelle Rättares spä-
dom gick bokstavligen i fullbordare.
Ynför för vi att det var för männerna
högga "Vårdträdet", men det kan ge an-
ledning till åtskilliga tankar. "Pelle
Rättare" var den siste av våra fäder, som
gick årgång vid julnatten och gammal-
tida midrammarvaka midrammar-
natten = (Vaka Tyst) i en "korsväg där man
burit fram Lick men även Brudstas-
gat fram." "Se teckning n: 2! Visar att
riskasket efter bemälda Graksson, som
gjöt läden i Krokshults-plan. Obs! Absolut sam-
ningssentigt.

På Godset Kvarngårdens ägor ligger d. s. k. "Källrösuman" i Älgshults socken. Invid gamla vägen från Krokshult och Björkebo låg på en kulle "Källräs-Källan," dit vi plågade gå och dricka av det goda vattnet när vi gingo till och från Älgshults-kyrka. Det är en fjärdels mil från benämnda byar till källan norr ut räknat. Farbror Nils berättade om hur därvarande, nu snart bortsmultnade, riskast uppskammat. Sär hade en rik "Kualle" (= Gårdfarihandlare) blivit skjuten & kulor i bröstet och sedan räddad. Det var vid tiden 1830. Man fann liket i starkt förruttnelse; men kände dock Västgötakullen igen. Det påstods att mördaren var en Länsmann Axel Bergman, som då tjänstgjorde i Älgshult. Han varb misstänkt och

12.)

ACC. N.R. M. 6935:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skämd; men det fanns inga föllande be-
vis, så Länsmannen var skäld under
"framtiden och Guds dom." När man fann
liket var det till hälsan täckris,
till hälsan med massa, vadan all-
mogen hos oss benämnde sädlingen
"Knallen hälsan riss hälsan mas."
När Länsmann för i bygden för att pan-
ta t.ex. oxar för skulder, då bönder-
na saknade pengar, så plögade sam-
säga åt länsmannen, "Bäst kunn-
sären ger nej iväg himåt inna då blir
skumbt (märkt) för annars kan "Knal-
len halve riss halve mas kramma ba-
nam;" Det behändes blott den utsagan,
så "Skall Länsmann i hela krappen, sam-
ett asplöv för vinden, så då synes
vem, som var saker," slöt farbror. De riskade
och kallan å teckning n:o 8! som det var för 40 år sedan.

13.)

ACC. N.R. M. 6935:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En sägen om Riskast av min fader Lantbr.
Isak Jansson lyder så: "När man färdades den
gamla byvägen, från byn Kråkshult, Hög-
hults socken, på den gamla Kalmar-
Eksjö landsvägen, vid "Slättäng i Kråk-
måla socken; då invid byn Barkebo
i Kråkmåla socken ligger d. s. k. "Barke-
bo Floe" (En djupt vattenfylld massa) vars
stränder äro kända med videbuskar.)
"Floe" ligger alldeles vid vägen. Omkring
1872. körde sig där en 19-årig lös till döds.
Han hette Augusta Liljeqvist och var
dotter till husaren Liljeqvist, som fjäna-
de för hushållet Gölshult i Högshults
socken. Flickan var van vid att köra
foror på egen hand till Kalmar. Den
gången hade han ett last befeljer, som
fyllverkats vid Bröckaskuv glasbruk i

14.)

ACC. N:R. M. 6935:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Älgshultsrocken. Obs! Det var redan att låta
 hästarna dricka ur "Floen". Troligen ha-
 de flickan suttit på lasset och vattnat
 hästen; men vridit upp lasset för tvärt
 på vägen, så det skjölpt i mossen. Fic-
 kan hade; med lasset över sig ljutit
 drunkningsdöden. Den band från Bar-
 keba blev olyckan först varse. Det var
 omöjligt återkalla häsen till livet. Ris-
 kastet lades några meter längre fram
 vid gårdsgården; ty där olyckan hänt
 kunde man ej, i vattnet lägga riset.
 Obs! Nu är Riskastet helt vernyttet. Ty det
 är så att när vi efter hand fått nya vä-
 gar så passeras källan de gamla; och re-
 den att "Offra på Riskast" har nästan
 dött bort. Obs! Riskastet och "Barkaba Floe" för
 40 år sedan, se teckning nr 4!

En kilometer norr om Kråksmåla
gamla kyrka låg i min ungdom "Blom-
torpet" på Gården Tjagranäs ägor
invid den äldriga Kålmars-Eksjö-Lant-
vägen. Strax invid är en liten åt Norr
rinnande bäck, som heter "Bruda-
bäck." Bäckens vatten, sade fäderna, kota-
de mot sjukdommar, ty alla åt norr rin-
nande vatten vora heliga. I den bäcken
kvättades bort "skabb, skorv och klåda"
före soluppgång första maj, och in i vår
tid kvätta jägare där sina Bössor när-
dam blivit skända-(Förgjorda.) Vid den
bäcken ljöt omkring 1814 en brud från Kä-
seleoda döden, när dom reds hem från vig-
seln i kyrkan. För att ära brudfolket
lössades flera skott av folket i "Blom-
torpet." Brudens häst kvegrade sig och

slog av bruden i Bräcken. Hon bars av min-
nad in i Blamtorpet; och om 2. timmar
var hon död. Gmina pojkar ryktes
riskastet; men nu är det ungefärligen
bortbrutnat. By man offerar numera pät-
lar på riskast. Det var vid midsum-
mardagen olyckan hänt bemälda är.
Obs! Det säges, att personer dör vid hög-
tider sett en ung brud vanka fram
vid "Brudabäck," som faller ut i Nor-
regöl; belägen närmast väg 4 kilome-
ter från mitt hem Furåkra. Bruden (vål-
naden) synes blodig i hvet; liksom då
olyckan sked. Det säges "Spökat i Blam-
torpet, så folket rev husen och flyttade
bort." Guleckning nr 5! Samt det var i min
ungdom. Riskastet 1. Bräcken 2. Ruin ef-
ter Blamtorpet 3. —

När man kör ut färdas den gamla kalmar-
mar = Ekspölandsvägen till Kalmar och kom-
mit in i Öby-socken, så strax hitan
"kyrkeslätt"; på högra sidan vägen, up-
tes för 50 år sen ett riskast. Där hade
en 12-årig pojke blivit mördad av en tor-
pare. Båda voro från Luvshult i Bäck-
bo-socken, Obs! Båda socknarna i Kal-
mar-Län. Pojken hade av en handlare
i Luvshult fått 12. kronor för vilka han köp-
te hemköpa en kagge knus från E. Swartz
Kalmar. Torparen såg när handlaren gav
pojken pennningarna. Det dröjde rätt länge
innan man fick torparen att erkänna
sitt svåra brott. Han fick 12-års fängelse,
1 kr för varje krona han stal. Pluss gasrens
liv. Teckning å detta riskast "Luvshulta-
pojken riskast, se N:o 6. Obs! 1. Riskastet!"

Min bästa, nu levande lagoberätterska är
konkefru Matilda Svensson. Hon är 93 år gam-
mal, men vid gott minne. Hon bakar ännu
själa rikt bröd, bär in sin ved och rikt vatten.
Hennes ädla är konkefru Matilda Svensson,
Lindhult "Kräksmåla" och har hon b. a. berätt-
at följande: "Vid tiden 1867 fanns en kon-
sar vid namn Collin. Han tjänst-
gjorde för rusthålls Kräksmåla. Husar-
torpet hette Stokabäck. När man från
kräksmåla färdas Kalmar-Östspålands-
vägen nord ut, så finnes till Hägerum
landsvägen en mindre, men farbar väg
 $\frac{1}{2}$ kilometer från kyrkan vid torpet Kolpen.
När man därifrån färdas den mindre vä-
gen $2\frac{1}{2}$ kilometer till gården Kåbada till då
när man Stokabäck närmast bestämt.
Förut som husaren bodde i Stokabäck en

Korsare benämnd "Rugölen." Collin och
Rugölen blevo svänner om att på hugga en
"Hälmfälla" (= Svedjeland) till hälsan åt bön-
derna i Prästnåla Byrkoby. Rugölen fick
hugga fällan. Bönderna tyckte att han var
fattigast och behövde tjäna lite, ty Collin
hade det präktiga huset & därill litet spar-
pengar. Detta föranledde Collin att kny-
ta in en stor stor, samt en kälrot i en
säckprasa, så låg han i förslat för Ru-
gölen och slog honom i hqvet, så huvud-
skålen splittrades och Rugölen stötp på
Stockabäckarvägen. Där fick han ligga.
Men Collin hade ingen ro, han vände
åter om en stund för att se om Rugö-
len vaknat till liv, men han var död.
Så en gammal karing, men han
fordes inte bala där om, för att Collin

20.)

ACC. NR. M. 6935:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ej måtte slå ihjäl även henne. Man köpte
kista och lade liket uti, samt körde det
till likboden i Kråksmåla griftgård.
Colljin var fängslad, men bekände ej.
Man förde honom upp till liket och
öppnade kistan, men Colljin smålags
sade, "Jag tycker det passar eder bättre
handbojor än mig. Vi som insett enslä-
ter de döda vara vid ro." Men länsman
sade, "Du må vara huru färdig du
vill, så skall du dock till sist bekänna,
ty det är du Colljin som är saker till orä-
pet." - Länsman efterstämde en "klack
gobbe", som kunde i vatten visa bilden
av länsmördare, mordbrännare och fjur-
var. När gobben kom, så lät han blott
skura en kopparkittel och satte kitlen
fylld av vatten på gallret vid stora

21)

ACC. N:R. M. 6935 : 21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kyrkoporten. Där var ej portar då, utan
gröpar och över dem järngaller, så vin
eller andra djur ej skulle kunna gå in
på de södas gård. På det galleret ställde
göbben kitteln. Sen tog han 3. av den lades
huvudhår och 3. likaledes från Collin &
lade dem i vattnet i kitteln kort före
soluppgången. Då såg den "Kloke" åt
Collin och alla de närvarande att stäm-
ligande se i kittelns vatten strax de
"Sola rann upp". Då såga dem tydligt hur
Collin med den inknutna stenen
slog Bugölen i hovet, så han stöp. Hu-
saren bekände genast. Han fick 8-års
fängelse och miste sin Husarfjänt. Då stöt
sagan. Riskastet vid Stokabäck, se beck-
ning N: 8!

Slut.

ACC. N:R.

M. 6935:22.

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Carl Viking.

Härad: Uppvidinge.

Adress: Furåkra, Kråksmåla.

Socken: Alghult.

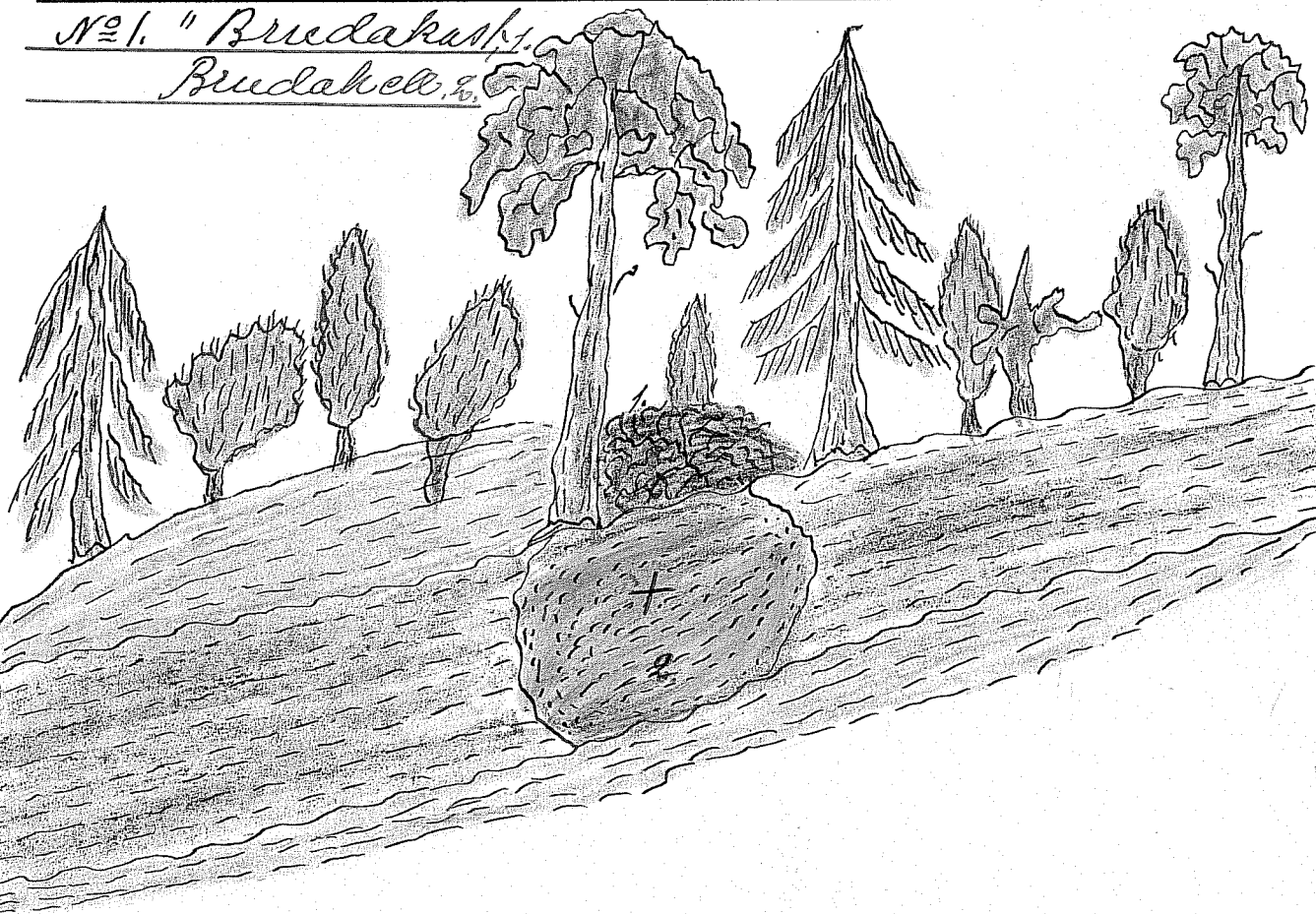
Berättat av: Susanna Erlausdotter.

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1800, i Alghultssocken.

N:o 1. "Bredakast".

Bredakast.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R.

M. 6935:53.

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Carl Viking,

Häraden: Uppvidinge & Kaulbörds.

Adress: Furåkra, Kriksmåla.

Socken: Ålgåll & Kriksmåla.

Berättat av: Carl Viking,

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1874, i Ålgålls socken.

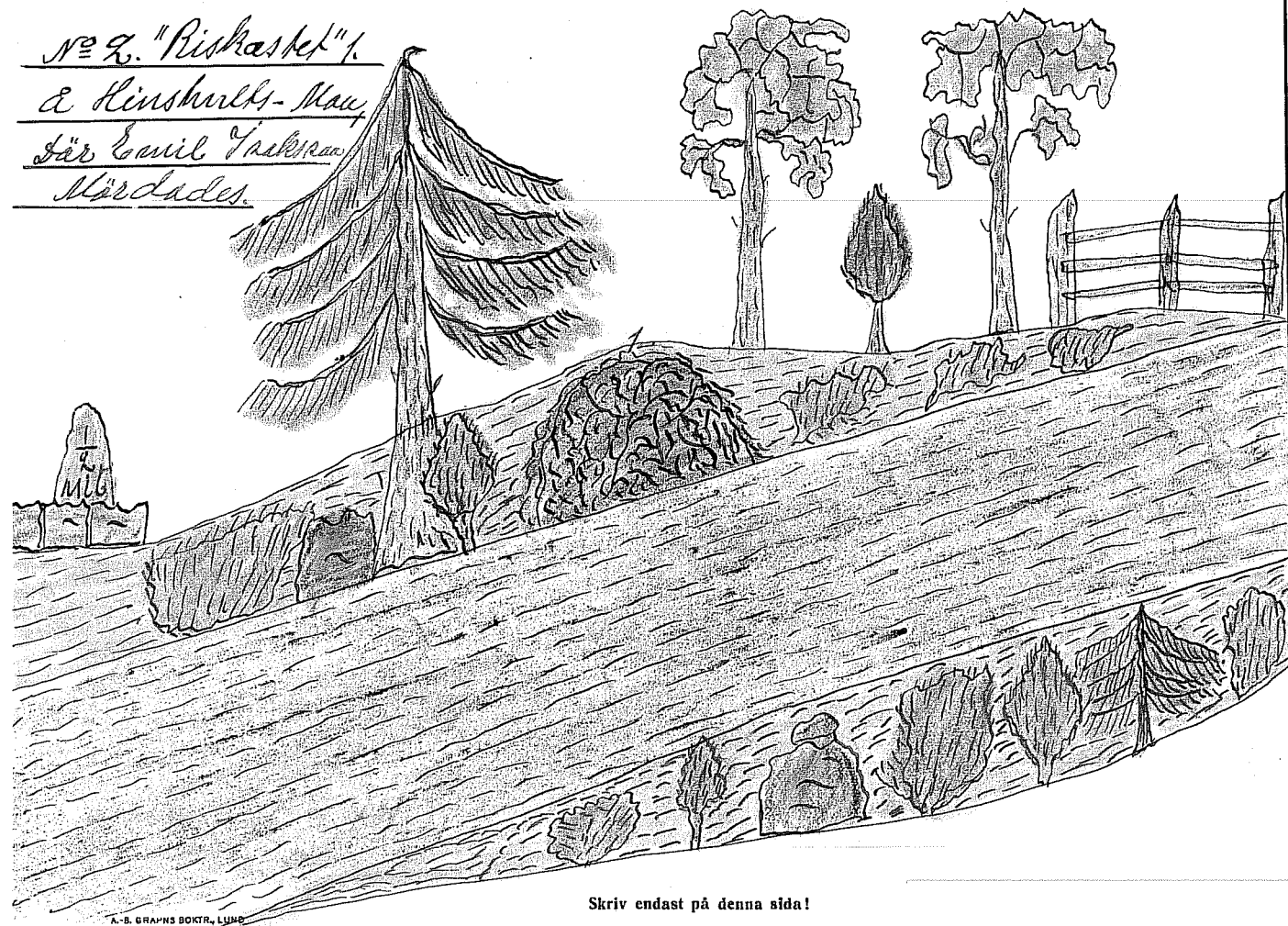
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o 2. "Rishuset".

i Rindshults-Måla.

Sär Emil Tackman

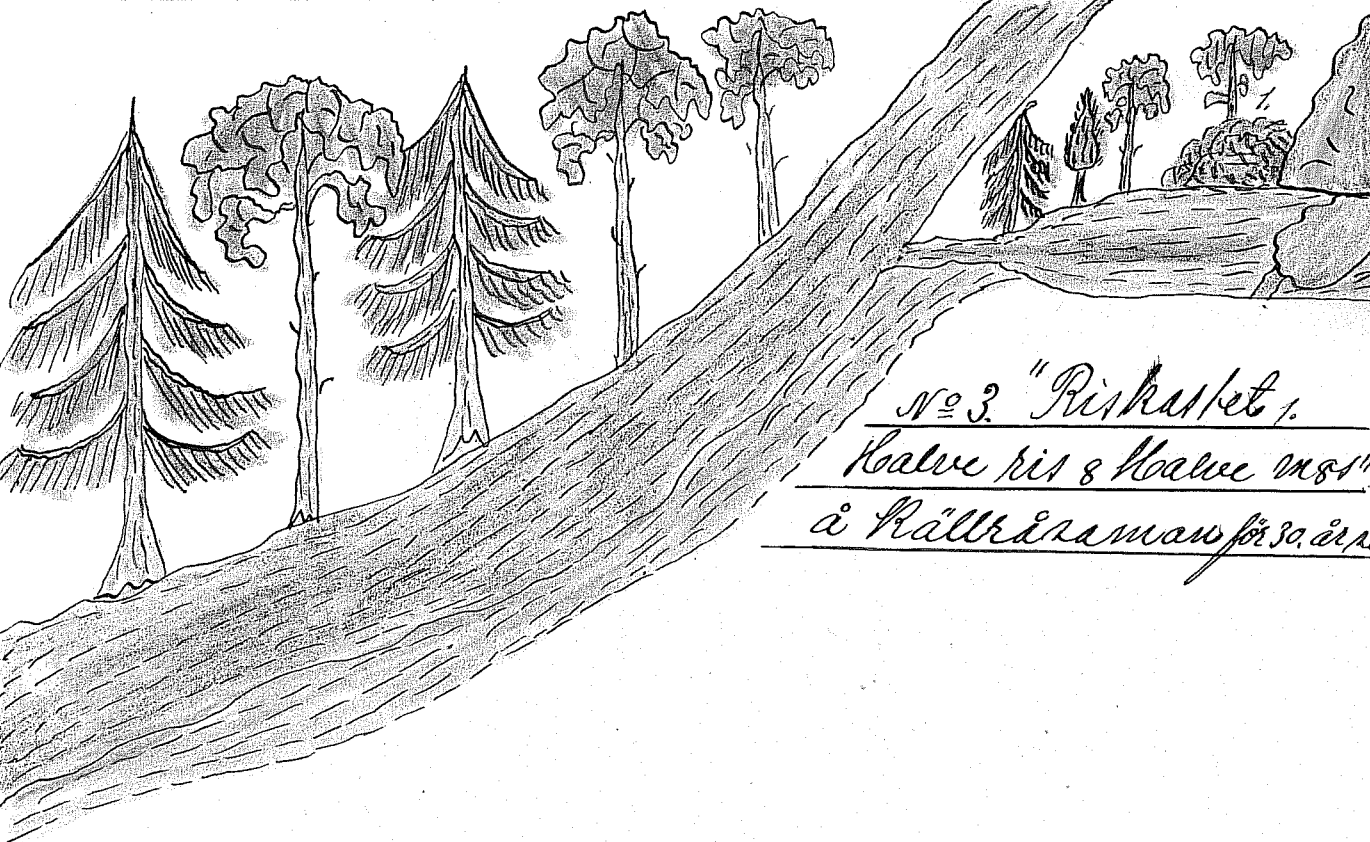
Märdades.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 6935:24.

Landskap: Småland.Upptecknat av: Carl Viking,Härad: Uppvidinge.Adress: Furåkra "Kråksmåla"Socken: Ålgård.Berättat av: Nils Jansson.Uppteckningsår: 1940.Född år 1811. i Ålgård socken.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o 3. "Risaket".
Halve ris & halve moss
i Rällräman för 30 år sen

ACC. N:R

M 6935 : 25.

Landskap: Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking

Häraden: Uppvidinge & Åmål. Adress: Furåkra, "Kråksmåla".

Socken var: Ålgö & Kråksmåla. Berättat av: Lantbr. Erik Jönstam

Uppteckningsår:

1940.

Född år

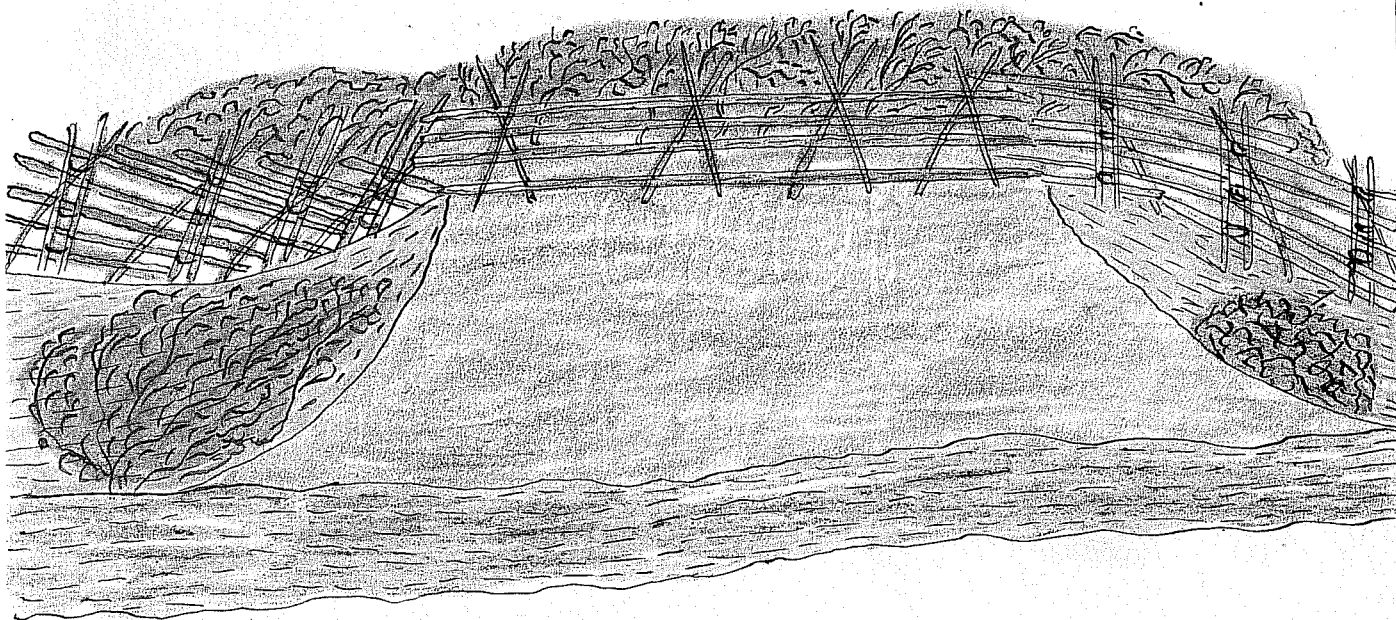
1892.

i

Ålgö socken.

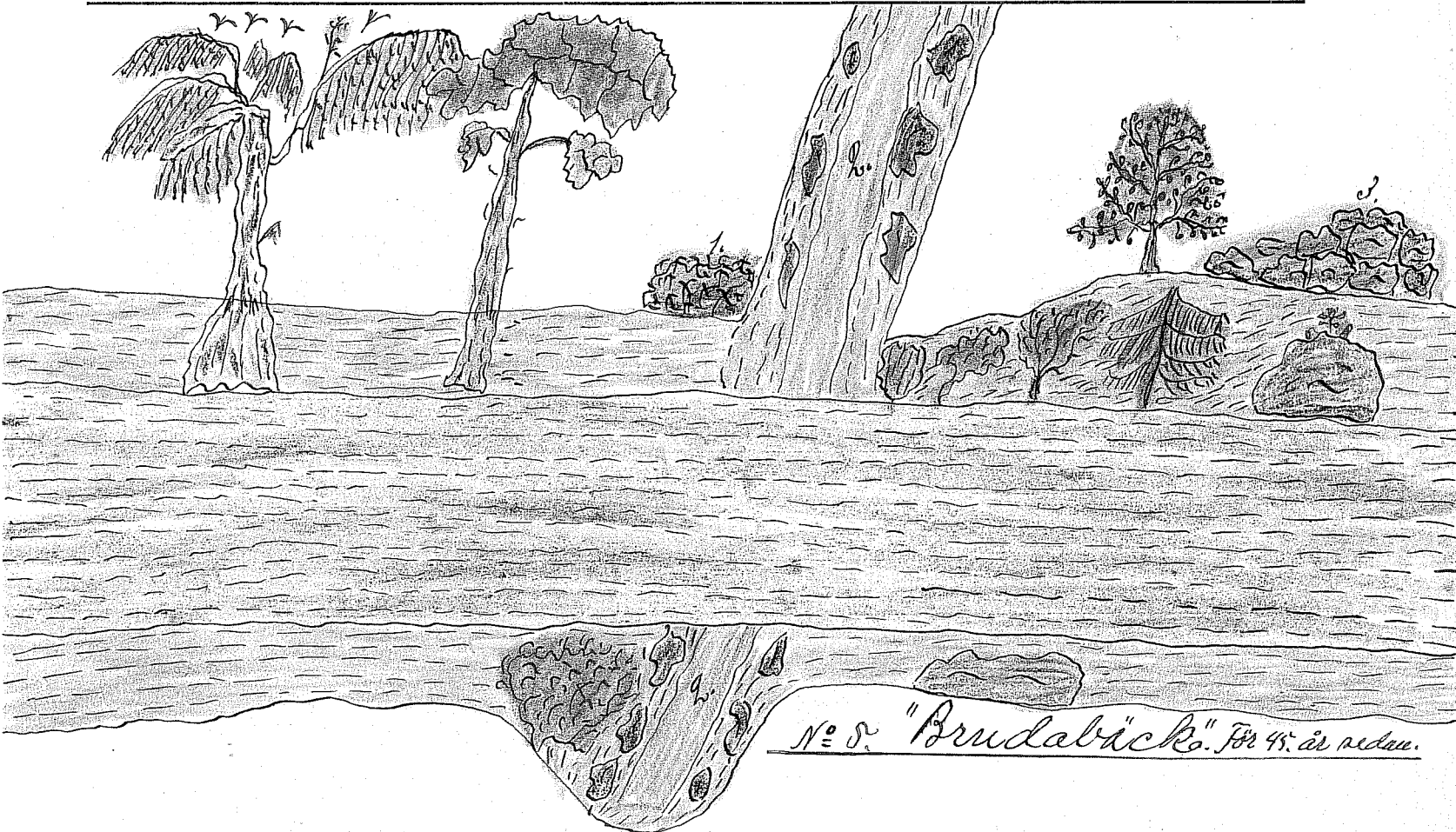
N: 4. "Barke Flac". Med Ristkast 1. sam del var för
30. år sedan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking
 Häraden: Uppvidinge & Handbörns. Adress: Furåkra, Kråksmåla.
 Socken: Älgshult & Kråksmåla. Berättat av: Lantbr. Nils Jansson.
 Uppteckningsår: 1940. Född år 1811. i Älgshults socken.

N:o 5 "Brudabäck". För 45 år sedan.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R.

No. 6935:27.

Landskap: Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking.

Härader: Elfvärdsinge & Haulbörds.

Adress:

Furåkra, ^m Kråksmåla.Socker: ~~var~~: Ålgårds & Kråksmåla.

Berättat av:

Lauri: Nils Jansson.

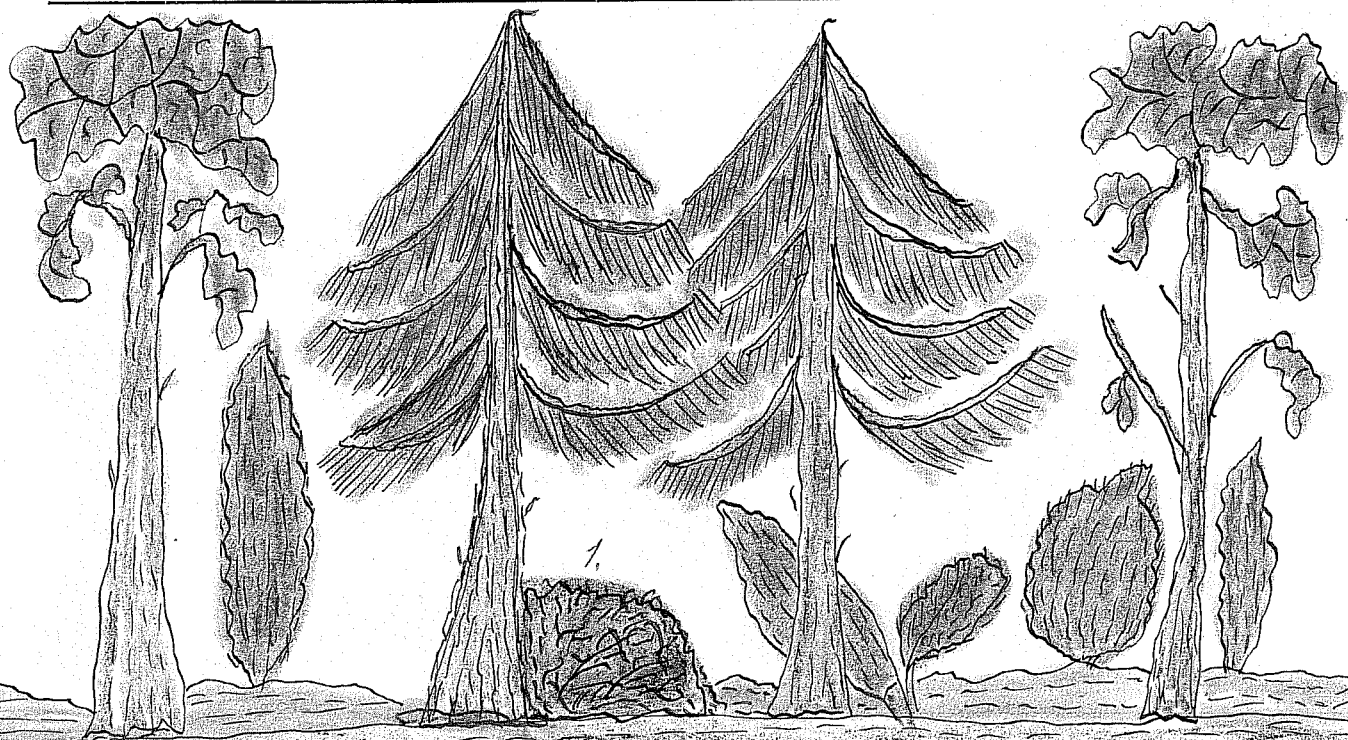
Uppteckningsår: 1940.

Född år

1811.

i

Ålgårds socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

N: 6. "Lurichucka poj-
Rens hickast."

ACC. N:R.

M. 6935:28

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Carl Vikberg.

Härader: Uppvidinge & Handbörds. Adress: Furåkra, "Kråksmåla".

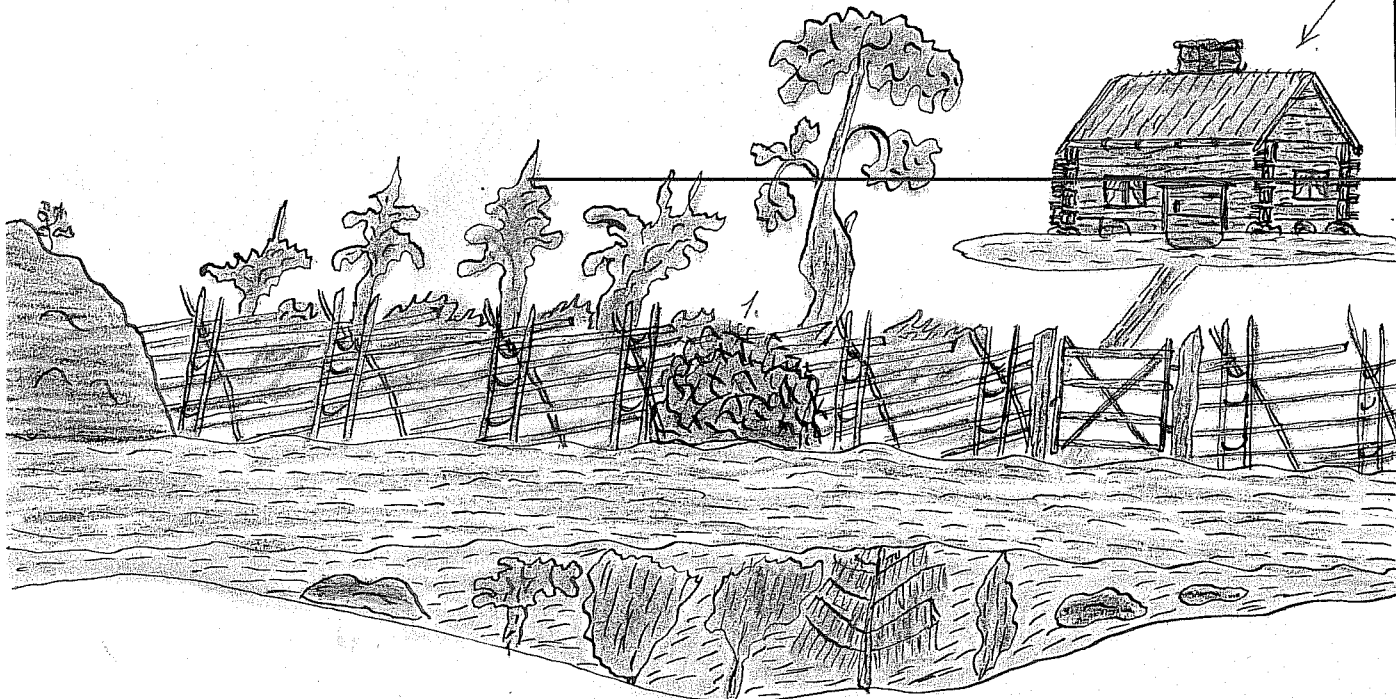
Socken: mar: Håghult & Kråksmåla. Berättat av: Matilda Svensson.

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1846. i Kråksmåla-socken.

N:o 8. "Rugörens rikaste. ö.f.d. Ruga."

F.d. "Rugörens Ruga."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV